

PLEZIA MARIAN – filolog klasyczny, leksykograf, mediewista, badacz, edytor i interpretator najstarszych łac. świadectw dziejów państwa pol., ur. 26 II 1917 w Krakowie, zm. 3 XI 1996 tamże.

Ojciec P. był gimnazjalnym nauczycielem języków klasycznych (zamordowany przez nazistów w obozie koncentracyjnym Auschwitz w 1941). P. uczył się w III Gimnazjum im. Jana III Sobieskiego – najlepszym gimnazjum klasycznym w Krakowie. Po jego ukończeniu w 1935 rozpoczął (za zachętą K. Kumanieckiego) studia na UJ w zakresie filologii klasycznej. Na drugim roku studiów napisał wzorową łaciną odkrywczą rozprawę naukową i opublikował pt. *De Ciceronis Academicis dissertationes tres* (Eos 37 (1936), 425–449, 38 (1936), 10–30, 169–186), która spotkała się z uznaniem zagranicznych uczonych. Swą publikacją *Średniowieczne powieści i legendy o Piotrze Właście* (Przegląd Współczesny 18 (1939) z. 4, 104–123) dał się poznać jako wytrawny mediewista. Poważne kłopoty ze wzrokiem nie pozwoliły mu ukończyć studiów w czerwcu 1939, a we wrześniu stało się to już niemożliwe. Podczas wojny kontynuował pracę naukową. W latach 1942–1943 napisał rozprawę *De Andronici Rhodii studiis Aristotelicis* (SPAU 46 (1945), 153–154), która w powojennej Polsce okazała się jedną z najważniejszych publikacji filologicznych. Pracował nad *Kroniką* Galla Anonima i nad najstarszymi świadectwami pol. państwowości, co zaowocowało licznymi powojennymi publikacjami z tego zakresu. Jesienią 1944 na tajnych kompletach u prof. T. Sinki zdał egzamin magisterski i wkrótce po nim rigorosum doktorskie. Jednocześnie podjął się prowadzenia na tajnych kompletach ćwiczeń z łaciny średniowiecznej dla studentów historii; od stycznia 1945 prowadził je jako asystent Filologii Klasycznej UJ. Od stycznia 1947 przyjął funkcję zastępcy prof. i kierownika (po śmierci prof. M. Popławskiego) Katedry Filologii Klasycznej KUL. W grudniu 1947 uzyskał na Wydziale Humanistycznym UJ veniam legendi w zakresie filologii klasycznej na podstawie rozprawy habilitacyjnej *De commentariis isagogicis*. W 1951 swą habilitację rozszerzył na „historię średniowieczną”. W 1951 został zaangażowany na stanowisku prof. nadzwyczajnego (kontraktowego) na filologii klasycznej KUL. Od 1948 podejmował próby wznowienia w Krakowie powołanej przez PAU do życia w okresie międzywojennym Pracowni Słownika Łaciny Średniowiecznej w Polsce. W 1953 (już pod egidą PAN) powstała ta pracownia, a jej kierownikiem został P. W 1953 zrezygnował

z pracy w KUL i przyjął etat kierownika Pracowni w PAN, poświęcając się pracy badawczej oraz pracy redakcyjnej nad *Słownikiem łacińsko-polskim* (I–V, Wwa 1959–1979) i „Słownikiem Łaciny Średniowiecznej w Polsce” (1(1953)–), uznawanym powszechnie za najdonioślejsze i najtrwalsze pol. osiągnięcie filologiczne XX w. (za życia P. wydano 6 vol.). Pracownią tą kierował do swego odejścia na emeryturę w 1988.

Był członkiem rzeczywistym PAN, członkiem czynnym PAU, zagranicznym członkiem Academia Linguae Latinae inter gentes fovendae, laureatem Nagrody im. Ks. I. Radziszewskiego.

Dorobek naukowy P., ok. 400 publikacji, zestawiony chronologicznie przez K. Pawłowskiego (*Wykaz prac naukowych prof. Mariana P.*, Meander 52 (1997) z. 4, 353–375), niełatwo poddaje się klasyfikacji. Poza leksykografią można w nim wyróżnić 3 główne dziedziny badań: gr. i rzymską literaturę filozoficzną, średniowieczną literaturę łac. oraz dzieje filologii klasycznej w Polsce. Prace poświęcone gr. i rzymskiej literaturze filozoficznej otwiera wzmiankowana już praca studencka, przyjęta później jako rozprawa doktorska *De Ciceronis Academicis dissertationes tres*. W latach następnych P. napisał ponad 30 oprac. na temat pism Platona i Arystotelesa. W rozprawie habilitacyjnej zajął się starożytnymi przedmowami do dialogów Platona, napisał łac. rozprawę o studiach Andronikosa nad pismami Arystotelesa.

Prace edytorskie P.: doskonale filologicznie, inspirujące do prowadzenia szczegółowych badań, wyd. kryt. tekstu „okruchów ze stołu Arystotelesa” (jak sam je później nazwał): wydanie listów i testamentu Arystotelesa pt. *Aristotelis epistularum fragmenta cum testamento* (Wwa 1961), poprzedzone publikacjami: *De Aristotelis epistularum traditione* (SPAU 51 (1950), 512–515); *De Aristotelis epistulis observationes criticae* (Eos 45 (1951), 77–85); wydanie popularnego w średniowiecznym arystotelizmie traktaciku *De pomo* (*O jabłku*) pt. *Aristotelis qui ferebatur Liber de pomo* (Wwa 1960), które zapowiadał wcześniej w artykule o tym samym tytule (Eos 47 (1954), 191–217). Wydał frg. prywatnych pism Arystotelesa pt. *Aristotelis privatorum scriptorum fragmenta* (L 1977). Tradycję średniowiecznego arystotelizmu wyjaśnił w zbiorze swych oprac. zatytułowanym *Od Arystotelesa do „Złotej Legendy”* (Wwa 1958).

Światowy rozgłos w badaniach nad Arystotelesem zdobyło wydanie (we współpracy z arabistą prof. J. Bielawskim) przekładu na język franc.

nieznanego wcześniej, zachowanego tylko w języku arab. politycznego traktatu Arystotelesa w formie listu dedykowanego Aleksandrowi Wielkiemu: *Lettre d'Aristote à Alexandre sur la politique envers les cités* (Wr 1970). Zapowiedź tego odkrycia przynosiły wcześniejsze artykuły: *Arabski list Arystotelesa do Aleksandra W.* (Sprawozdania z Posiedzeń Komisji / PAN 4 (1960), 31–33); *List Arystotelesa do Aleksandra w wersji arabskiej* (Meander 16 (1961), 429–442); *Aristoteles gegenüber der Monarchie Alexanders d. Gr.* (w: *Studien zur Geschichte und Philosophie des Altertums*, A 1968, 81–89); *Arystoteles i Aleksander Wielki* (RF 16 (1968) z. 1, 43–53), oraz cykl jego odczytów: *Polityka Arystotelesa w świetle nowego źródła* (Sprawozdania z Posiedzeń Komisji / PAN 8 (1964), 30–32); *Arystoteles wobec monarchii Aleksandra Wielkiego* (Sprawozdanie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 74 (1965), 245–247); *Geneza memoriału Arystotelesa do Aleksandra Wielkiego z 330 r. pne.* (Sprawozdania z Prac Naukowych Wydziału Nauk Społecznych / PAN 8 (1965), 31–46).

O zainteresowaniu postacią Arystotelesa świadczą publikacje P.: *Testament Platona i Arystotelesa* (Meander 2 (1947), 215–224); *Arystoteles trucicielem Aleksandra Wielkiego?* (Meander 3 (1948), 492–501); *De Hermippi vita Aristotelis* (w: *Charisteria Thaddaeo Sinko quinquaginta abhinc annos amplissimis in philosophia [...] oblata*, Wwa 1951, 271–287); *Postać Arystotelesa w legendzie wieków średnich* (Życie i Myśl 2 (1951), 454–474); *The Human Face of Aristotle* (Classica et mediaevalia 22 (1961), 16–31); *Ludzkie oblicze Arystotelesa* (Meander 16 (1961), 369–383); *Arystoteles i arystotelizm* (Meander 34 (1979), 3–20); *De quodam Aristotelis epistularum fragmento Arabice tradito* (RF 27 (1979) z. 1, 135–139); *Biografowie Arystotelesa* (Meander 36 (1981), 481–493); *De Ptolemaei vita Aristotelis* (w: *Aristoteles und seine Schule*, B 1985, 1–11); *Encore sur la Vie d'Aristote de Ptolémée* (Les études classiques 54 (1986), 383–385). Studia nad Arystotelesem zamyka podsumowanie stanu badań nad arab. listem Arystotelesa w ćwierćwiecze po jego opublikowaniu: *Arabski List Arystotelesa do Aleksandra W. po 25 latach* (Kwartalnik Towarzystwa Przyjaciół Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie 61–62 (1995), 7–8).

W oprac. naukowym P. ukazały się 2 wybory dzieł Cycerona: *Wybór pism naukowych* (Wr 1954, 2006) w przekładzie K. Wisłockiej-Remerowej, oraz *Wybór listów* (Wr 1962, 2004) w przekładzie G. Pianko. Rozprawka

poświęcona Cyceronowym *Prolegomena do dzieła „O Rzeczypospolitej”* (Meander 33 (1978), 419–432); syntetyczne omówienie: *Twórczość filozoficzna Cycerona* (Rocznik Oddziału PAN (1983), 79–91). W artykule *Zbiór przedmów* (Meander 44 (1989), 553–563) zajął się przedmowami do filozoficznych dzieł Cycerona. Zabrał głos na temat możliwości rekonstrukcji zaginionego traktatu Cycerona *Hortensjusz (Cyceronowy Hortensjusz albo „O pociesze płynącej z filozofii”* – tamże, 311–322). We franc. rozprawie przesłanej do księgi ku czci R. Schillinga pisał o filozofii w piśmie Cycerona *De consulatu suo (De la philosophie dans le „De consulatu suo” de Cicéron,* w: *Hommages à Robert Schilling*, P 1983, 383–392). Na międzynarodowym Colloquium Tullianum w 1989 w Warszawie zaprezentował osiągnięcia w badaniach nad Cyceronem pol. humanistów (A. P. Nidecki, A. Bursius) i uczonych (T. Zieliński, K. Morawski, K. Kumaniecki i J. Wikariak) w wygłoszonym po łacinie wykładzie *De Polonorum studiis Tullianis* (wyd. w języku pol. pt. *Polskie studia nad Cyceronem*, Przegląd Humanistyczny 34 (1990), 151–158). Pośmiertnie (ale w wyborze dokonany przez samego P.) ukazał się wybór rozpraw P. pt. *Okruchy ze stołu Arystotelesa i Cycerona. Studia i szkice* (Wwa 2000).

Ważnym wkładem P. do upowszechnienia starogr. filozofii i kultury w Polsce jest dokonany przez niego i naukowo oprac. przekład dzieła W. Jaegera *Paideia* (I–II, Wwa 1962–1964).

Doniosłe dla pol. kultury są prowadzone przez P. badania nad łac. literaturą średniowieczną w Polsce, których efektem jest 200 publikacji, w tym naukowe oprac. *Kroniki polskiej Anonima Galla* (Wr 1965, 1996⁷), i pierwszym, w pełni naukowym wyd. *Kroniki Wincentego Kadłubka (Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem Kronika polska*, Kr 1994). Nie udało się P. doprowadzić do końca prac edytorskich nad *Historią* Jana Długosza, ale pod jego kierunkiem powstało kilka rozpraw doktorskich o historycznej twórczości Długosza. W badaniach mediewistycznych P. oddzielny rozdział zajmuje hagiografia. Na szczególną uwagę zasługują oprac. *Żywota św. Wojciecha* (Przegląd Historyczny 43 (1952), 532–570) i *Żywota św. Stanisława; św. Stanisławowi poświęcił kilka oddzielnych prac, m.in. obszerne studium źródłoznawcze: Dookoła sprawy św. Stanisława* (ACr 11 (1979), 251–413).

P. zbadał całą pol. historię filologii klasycznej – *Z dziejów filologii klasycznej w Polsce* (Wwa 1993), uczył obszernymi wspomnieniami wielu

filologów klasycznych i in. pol. uczonych, z których twórczością miał okazję się zetknąć, spłacając dług wdzięczności minionym pokoleniom i swemu pokoleniu uczonych za ich wkład do skarbnicy kultury narodowej i ogólnoludzkiej.

Munera philologica et historica Mariano P. oblata, Wr 1988; J. Domański, *Profesor Marian P. (26 II 1917 – 3 XI 1996). Filolog klasyczny – mediewista – historyk filologii*, Kwartalnik Historii Nauki i Techniki (1997) z. 3–4, 145–157; tenże, *Profesor Marian P. (26 II 1917 – 3 XI 1996). Próba charakterystyki twórczości*, PrzTom 6–7 (1997), 507–519; J. Góra, *Jeżeli jest się inteligentem...*, Pz 1997 (rozmowa z P.); A. M. Komornicka, *Wspomnienie o Prof. Marianie P.*, Meander 52 (1997) z. 4, 299–302; K. Korus, *Z badań prof. Mariana P. nad Arystotelesem i arystotelizmem*, tamże, 329–337; J. Starnawski, *Marian P. (1917–1996)*, tamże, 303–328; K. Stawecka, *Lata lubelskie profesora Mariana P.*, tamże, 338–341; tenże, *Śp. Marian P.*, ZNKUL 40 (1997) z.1–2, 285–289; T. Ulewicz, *Po odejściu Mariana P. (1917–1996)*, w: tenże, *Konterfekty, sylwetki, cienie. Z dziejów filologii w Polsce*, Kr 1997, 289–293; H. Wójtowicz, *Marian P. (1917–1996), badacz antyku chrześcijańskiego*, Vox Patrum 17 (1997) z. 32–33, 625–627; K. Korus, *Miłość i pragmatyzm profesora Mariana P. (26 II 1917 – 3 XI 1996)*, Eos 88 (2001) z. 1, 5–55.

Henryk Podbielski